

SVENNE GRÅTER

En kvalitativ studie om genusstrukturer i barnböcker

**DENISE BOHM
ANNA DELERUD**

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation
Pedagogik
Examensarbete i lärarutbildningen
Grundnivå, 15 hp.

Handledare: Margaret Obondo

Examinator: Olle Tivenius

Termin: Ht

År: 2013

Examensarbete på
grundnivå

15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Denise Bohm och Anna Delerud

”Svenne gråter”

En kvalitativ studie om genusstrukturer i barnböcker

”Svenne is crying”

A qualitative study of gender structure in children’s books

2013

Antal sidor: 28

Denna studies syfte är att undersöka hur genus framställs i barnböcker som riktar sig till barn i förskoleåldern. Syftet innefattar även att undersöka hur medvetna förskollärare är om vilken påverkan barnböcker har på barn utifrån ett genusperspektiv. För att nå studiens mål har fyra pedagoger intervjuats och sex stycken barnböcker har granskats utifrån genus. Studien visar att tidigare forskning menar att det finns böcker som utmanar traditionella könsmonster men att de flesta böcker fortfarande är könsstereotypa. Vi som genomfört denna studie har sett samma mönster i de böcker som analyserats. Genom intervjuerna kom vi fram till att alla förskollärare anser att barn påverkas av barnböcker utifrån ett genusperspektiv. Trots det framkom det i intervjuerna att böcker inte alltid väljs ut med hänsyn till vad de förmedlar utifrån ett genusperspektiv.

Nyckelord: Genus, barnböcker, stereotyp, könsmonster.

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	4
1.1	Syfte.....	4
1.2	Forskningsfrågor.....	4
1.3	Begreppsdefinitioner	4
2	Litteraturgenomgång	5
2.1	Genus	5
2.2	Genuspedagogik i förskolan	6
2.3	Genus i barnböcker	7
2.4	Tidigare forskning genus i barnböcker	9
2.5	Sammanfattning.....	10
3	Metod	11
3.1	Forskningsstrategi.....	11
3.2	Datainsamlingsmetod	11
3.3	Urval	12
3.4	Databearbetning och analysmetod.....	13
3.5	Etiska ställningstaganden	13
4	Resultatpresentation och resultatanalys	14
4.1	Intervju.....	14
4.1.1	Pedagogers val av böcker utifrån genus	14
4.1.2	Läsarens roll och böckers påverkan utifrån ett genusperspektiv.....	14
4.1.3	Analys av intervjuerna	15
4.2	Litteraturstudie.....	16
4.2.1	Emma Dammsuger av Gunilla Wolde (1975).....	17
4.2.2	Lisa, Sam och sköldpaddan av Doris Orgel och Ilon Wikland (1968).....	17
4.2.3	Gruffalon av Julia Donaldson och Axel Scheffler (1999).....	18
4.2.4	Lilla Lena är sportstjärna av Åsa Karsin (2013)	18
4.2.5	Jag vill ha mina nya skor! av Tony Ross (2007).....	19
4.2.6	Kompisen längtar av Moni Nilsson och Per Gustavsson (2010).....	20
4.3	Sammanfattande analys av barnböckerna.....	20
4.3.1	Huvudrollsinnehavare	21
4.3.2	Genusstrukturer	21
4.3.3	Djur som karaktärer	21
4.3.4	Normbrytande litteratur.....	22
4.3.5	Framställningen av flickor och pojkar	22
5	Diskussion	22
5.1	Metoddiskussion.....	22
5.2	Resultatdiskussion	23
5.3	Nya forskningsfrågor	26
5.4	Pedagogisk relevans	26
	Referenslista.....	27
	Bilaga 1 -Intervjufrågor.....	29
	Bilaga 2 – Samarbetet.....	30

1. Inledning

Arbetet med genus i förskolan är ett stort område som är svårt att arbeta med och undersöka i sin helhet. Det leder till att genusarbetet delas in i mindre delar för att bli greppbart. Vår erfarenhet är att många förskolor anser att de är genusmedvetna och att pojkar och flickor behandlas på samma sätt. De kan även tala om att miljöerna har anpassats för att inte förstärka traditionella genusmönster. Av våra erfarenheter integreras inte arbetet kring genus i verksamheten utan ses som moment eller teman under en viss tid. Olofsson (2007) framhåller att det är av stor vikt att genusarbetet blir en naturlig del i hela förskolans verksamhet. Därför är det viktigt att tänka på att det är genusmedveten pedagogik vi ska arbeta med och inte genuspedagogik. För oss innebär ett genusmedvetet arbetssätt att pedagoger ska utvärdera varje moment i verksamheten ur ett genusperspektiv.

Barnböcker är stor del i vardagen på förskolan där barn kommer i kontakt med böcker redan första dagen. Kåreland & Lindh-Munther (2005) skriver att förskolor utgör en miljö där böcker alltid finns tillhands för barnen. Barnen kommer i kontakt med böcker vid exempelvis högläsning i en samling eller läsning för en mindre grupp som vill höra en speciell bok. I många fall läses böcker ofta utan någon tanke eller diskussion om vad böckerna faktiskt förmedlar. För att bli mer medveten om vad böckerna faktiskt förmedlar för bild har vi valt att granska ett antal böcker ur ett genusperspektiv. Av vår tidigare kunskap speglar de flesta böcker gamla traditionella könsroller och dåtidens kärnfamiljer. Vi vill genom att titta på äldre och nyare böcker få mer insikt i skillnader och likheter mellan olika böcker och hur de speglar dagens samhälle ur ett genusperspektiv.

1.1 Syfte

Syftet är att undersöka hur genus skildras i barnböcker och att undersöka hur förskollärare resonerar kring böckers påverkan på barn utifrån ett genusperspektiv.

1.2 Forskningsfrågor

- Hur framställs genus i barnböcker?
- Hur framställs pojkar och flickor i barnböcker?
- Hur resonerar förskollärare om hur könsroller framställs och förmedlas via barnböcker

1.3 Begreppsdefinitioner

Genus – Föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt

Könsskillnader – Olikheter mellan män och kvinnor ur ett biologiskt eller socialt synsätt.

Könskoda – Koda något som kvinnligt respektive manligt

Könsöverskridande – När en person gör något som enligt normen anses opassande för personens kön

Stereotypa könsroller – Utmärkande egenskaper enligt normen för ett visst kön

2 Litteraturgenomgång

2.1 Genus

Eidevall (2011) påpekar att uppfattningarna om genus och kön ser olika ut inom olika typer av projekt och jämställdhetsarbeten. Han beskriver att begreppet genus började användas inom den feministiska rörelsen på 1980-talet. Idag, menar han, att begreppet mestadels används inom genusforskningen där det är en synonym till begreppet kön. Han påpekar dock att det finns fördelar med att hålla isär orden för att kunna analysera de förväntningar som tillskrivs människan beroende på om de är kvinna eller man. Genusbegreppet gjorde det möjligt att särskilja på en individs kön och individens egenskaper. Eidevall menar att det i praktiken innebär att exempelvis en man kan vara eller känna sig kvinnlig. Lärarförbundet (2006) och Svaleryd (2005) skriver att genus omfattar vårt sociala, biologiska och kulturella kön. De menar att begreppet genus fokuserar på relationen mellan könen och på vad som är kvinnligt och manligt. Hirdman (2004) skriver att genus kommer från latin och betyder sort, släkte, kön, slag. Svaleryd förklarar att genus är det som det sociala samhället och det kulturella arvet har format oss till. Hon menar att ordet innebär en öppenhet för förändringar och överskridanden.

I *Jämställdhet i förskolan* (SOU 2006:75) förklaras ordet genus som något annat än det biologiska könet. Däremot menar de att genus finns på grund av de biologiska olikheter som finns. I skriften står det att genus inte bara innebär män och kvinnor som kroppar utan hur vår vardag och vårt samhälle formas utifrån det som ses som kvinnligt och manligt. Det står även att genus är ett verktyg för att vi i vardagen ska veta vilka val vi ska göra för att följa normen.

Olofsson (2007) menar att hon på många förskolor har stött på att personalen drabbats av det hon kallar för könsblindhet. Med det menar hon att personalen anser att de jobbar jämställt och tänker på hur pojkar respektive flickor behandlas och framställs. Personalen anser också att de kommit långt i genusarbetet och hänvisar till att hos oss är det pojkarna som leker lugna lekar och flickorna som busar. Olofsson menar dock att personal som anser att de arbetar med genus som tidigare beskrivet i själva verket är så inne i de traditionella könsmönstren att de inte ser dem runtomkring sig. Vad de däremot ser och lyfter fram är när barn avviker från de traditionella mönstren. Författaren menar att detta tydligt visar att könrollerna sitter djupt rotade i oss och att personalen via sin okunnighet i allra högsta grad är med och förstärker de traditionella könsmönstren. Att som pedagog anse att arbetet inte kan bli mer jämställt är enligt Olofsson ett tecken på att pedagogerna via sin bristande insikt ständigt är med och skapar kön. För att kunna förändra och bryta traditionella genusmönster måste pedagoger ha en medvetenhet om vad det är som upprätthåller mönstren (SOU 2004:115). Eidevall (2011) beskriver att många forskare som arbetar med genusfrågor har kommit fram till att förskollärare saknar medvetenhet om hur deras eget bemötande och beteende gentemot barnen påverkar de jämställdhetsmål som finns i läroplanen. Olofsson beskriver Hirdmans teori som handlar om de genussystem som finns i vårt samhälle. Enligt författaren finns det två principer som avgör relationen mellan könen, det är hierarki och särhållande. Hon framhåller att dessa principer handlar om mönster som finns i samhället och inte om enskilda individers relationer. Vidare beskriver författaren att Hirdman även talar om begreppet genuskontrakt, en tyst överenskommelse som finns mellan könen. Överenskommelsen handlar om vad som är passande för respektive kön. Enligt

Olofsson är genuskontraktet med och bidrar till att gamla könsmönster och strukturer förs vidare mellan generationer och på så sätt vidmakthålls gamla genusstrukturer.

2.2 Genuspedagogik i förskolan

Enligt Läroplanen ska pedagoger arbeta för att motverka och bryta traditionella könsmönster vilket då kräver en medvetenhet om den genussyn som finns i samhället (SOU 2004:115). Läroplanen förmedlar bilden av genus som föränderlig men för att förändring ska kunna ske krävs det kunskap och metoder. En av metoderna beskrivs som genuspedagogik i förskolan. Könsstrukturer som syns på förskolor är oftast densamma som finns runtomkring oss i samhället (SOU 2006:75) Därför är det enligt rapporten viktigt att personalen som jobbar inom förskolan har en utbildning kring genus och vad det innebär att bryta stereotypa mönster. Det är viktigt att all personal jobbar med utgångspunkten i allas lika värde enligt läroplanen för förskolan (Lpfö 98 rev 10).

I Läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet 2010) står det att de vuxna bär ansvaret för att alla barn ska bemötas på samma sätt oavsett vilket kön de har. Vidare beskrivs det att vuxna ansvarar för att alla oavsett kön ska få samma möjlighet att utvecklas och att begränsningar utifrån stereotypa könsroller inte ska förekomma. Oavsett sitt kön har alla barn rätt till att utvecklas som en egen individ (*Kvalitet i förskolan*, Skolverket 2005). Olofsson (2007) menar att genusarbetet ska vara en naturlig del i verksamheten på förskolan. Hon framhåller att det därför är viktigt att se det som genusmedveten pedagogik, alltså något som ständigt ska finnas i åtanke. Olofsson anser att en av grundprinciperna i genusarbetet är pedagogernas synsätt. Det är enligt henne viktigt att pedagogerna tillför nya tankar, material och aspekter till barnen istället för att begränsa dem och ta ifrån dem möjligheter. Könskodat material ska således inte tas bort för att inte förstärka genusmönster utan det ska tillföras alla typer av leksaker och material enligt henne. Vidare påpekar Olofsson att pedagogerna alltid ska förstärka och lägga fokus på det positiva och inte det negativa i genusarbetet. Eidevald (2011) förklarar att förskolor som tillämpar ett könsöverskridande arbetssätt uppmuntrar barn att leka med och testa nya saker. Barnlitteratur kan vara en god hjälp i genusarbetet på förskolan (SOU 2006:75). Pedagogerna kan använda dem som ett hjälpmedel och en inkörsport för att kunna diskutera traditionella könsmönster och könsöverskridande handlingar. En viktig sak att ha i åtanke är att barn och vuxna inte alltid får samma uppfattning om vad de ser eller läser. Budskapen i böcker kan således uppfattas helt olika av barn och vuxna och det gör det ännu viktigare att diskutera bokens innehåll.

Eidevald och Lenz Taguchi (2011) menar att pedagogernas språkbruk är det viktigaste och mest avgörande verktyget i arbetet med jämställdhet och genus. De menar att språket har större inverkan än vad miljöns utformning och tillgängligt material har. Författarna menar att det delvis beror på att språket kommer inifrån och således har pedagogerna stor påverkan på dess innehåll vilket de inte har när det gäller yttre föremål. Hur exempelvis leksaker och material utformas ur genussynpunkt är inget pedagogerna har inverkan över utan det avgörs utifrån samhällets normer. Författarna menar att forskning har kommit fram till att språkligt samspel mellan barn och vuxna har blivit ett viktigt inslag i det genuspedagogiska arbetet. De syftar då exempelvis på hur pedagogen betonar orden och vilka ord som väljs när de samtalar med pojkar respektive flickor.

Våra värderingar och attityder påverkas enligt Svaleryd (2002) av det som finns omkring oss i samhället. Det kan vara exempelvis böcker, reklam, texter och bilder, dessa medier förmedlar oftast en bild av de traditionella könsmönstren. Förutom att påverka våra attityder menar hon att de även påverkar vårt sätt att se på oss själva. En viktig del i arbetet med att förändra rådande genusstrukturer är att analysera och arbeta med dessa medier på ett aktivt och medvetet sätt. Författaren menar att det är till stor hjälp i genusarbetet att utgå ifrån barnens egen vardagskultur. Barn kommer enligt henne dagligen i kontakt med olika medier och det är en bra grund att titta på det och lyfta upp genus för diskussion. Det är viktigt att låta barnen själva granska exempelvis tidningar och litteratur, titta på bildernas innehåll och lyssna på textens betydelse. Något som enligt henne är viktigt att lyfta fram är vilken bild och vilket budskap som förmedlas till flickor och pojkar. Ett bra sätt att arbeta med bilderna på är att klippa ut dem och sortera dem efter vad som är typiskt manligt, kvinnligt och vad som är neutralt. Sorteringen blir sedan ett bra underlag för vidare diskussion med barnen. Det är viktigt att visa barnen ett kritiskt och granskande förhållningssätt för att de själva ska kunna analysera sin omgivning. Det är pedagogens uppgift att ge barn möjligheter och redskap för att kunna tolka och förstå olika föreställningar. Exempel på föreställningar barn själva måste kunna ta ställning till är enligt henne hur en pojke respektive flicka kan och bör vara. Hon framhåller att barn ständigt möter olika föreställningar om de respektive könen och därför är det viktigt att de själva kan ta ställning och bilda sig egna uppfattningar.

Tallberg Broman (2002) problematiserar genusarbetet i förskolan då det tenderar att enbart fokusera på avvikelser som förekommer mellan könen istället för att se helheten i gruppen. De poängterar att barn inte enbart påverkas av omgivningen när de formar sitt kön som flicka eller pojke utan måste själva förhålla sig till olika val om vad som anses kvinnligt och manligt.

2.3 Genus i barnböcker

Kåreland och Lindh-Munther (2005) menar att det har skett en stor utveckling när det gäller genusframställning i barnböcker. Under 1960- talet skedde en stor förändring enligt författarna. Under den här tiden byttes flick- och pojkböcker ut mot ungdomsböcker och författare började skriva vissa böcker som bröt mot de traditionella könsmönstren. Då började också författarna till barnböcker att nyansera de manliga karaktärerna i böcker, boken om Alfons Åberg är ett exempel på en bok som kom under den tiden. Vidare beskriver Kåreland och Lindh-Munther att de manliga karaktärerna ofta beskrivs som starka frontfigurer och att de ofta får väldigt detaljerade beskrivningar medan de kvinnliga karaktärerna beskrevs i förbifarten som biroller.

Förskolan i många fall är barns första allmänna mötesplats. Förskolan bidrar till att barn med olika bakgrunder möts (Kåreland och Lindh-Munther 2005). Författarna framhåller att det finns barn som kommer i kontakt med barnlitteratur först när de börjar på förskolan. Vidare menar författarna att högläsning är en viktig del av förskolans verksamhet. Genom högläsningen i förskolan kan genus förstärkas eller försvagas beroende på hur läsaren betonar eller framställer bokens karaktärer och innehåll. Högläsningen är ofta uppskattad och har en betydelse för barnen samtidigt som den öppnar upp för lärande. Om barn i förskolan får ta del av olika typer av litteratur ges de möjlighet att tillägna sig kunskap och nya erfarenheter (SOU

2006:75). Kåreland och Lindh-Munther (2005) menar att det finns ett stort och brett urval av barnböcker men att de ser ett mönster i att vissa titlar är mer återkommande än andra. Enligt dem förmedlar böckerna olika karaktärer och roller där huvudrollsinnehavaren kan vara exempelvis flicka, pojke, kvinna, man eller djur. De påpekar dock att de flesta böckerna tenderar att förmedla traditionella könsroller och genusmönster. Även Svaleryd (2005) anser även hon att böcker oftast ger en stereotyp bild av könen. Framförallt märks det enligt henne på att männen har huvudrollen och kvinnorna finns med som biroller. Kåreland och Lindh-Munther hänvisar till en av sina studier som även den visat att manliga karaktärer oftare är innehavare av huvudrollen i barnböcker än vad kvinnliga karaktärer är. I Lpfö 98/10 står det att barns uppfattningar av vad som är kvinnligt respektive manligt formas utifrån de erfarenheter barnen har. Det är således förskolans ansvar att förmedla en korrekt bild till barnen. Kåreland och Lindh-Munther (2005) anser att barn påverkas av barnböckernas innehåll och det påverkar exempelvis deras uppfattning och förståelse för omvärlden. Därför kan det faktum att mannen oftast framställs som den starka huvudpersonen i barnlitteratur påverka barns syn och uppfattning vad det gäller könsroller och genus. Det finns ytterligare litteratur (SOU 2006:75) som framhåller att sagors innehåll har en viktig del för barns omvärldssyn. Det står vidare i den skriften att sagor bör ses som en viktig del i jämställdhetsarbetet på förskolan.

I *Genuspraktika för lärare* (Läraryrket 2005) står det att det är pedagogernas ansvar att granska den litteratur som ska användas för att se hur flickor och pojkar framställs ur ett genusperspektiv. En annan sak som är viktig att granska är vilka roller och hur ofta de förekommer i böckerna. I skriften framhålls det att det är av stor vikt att böcker som används i den pedagogiska verksamheten ska spegla ett jämställt perspektiv av samhället. Barnböcker gestaltar samhällets syn på olika fenomen, exempelvis sociala mönster och kulturella värderingar. De sociala mönstren kan då ge barn en bild av vad som enligt samhället anses vara kvinnligt och manligt (Kåreland och Lindh-Munther 2005). Författarna menar således att barn via det som förmedlats till dem genom böcker konstruerar sina egna sociala kön. Anledningen till att barnböcker enligt dem har en stor inverkan på barns föreställningar om kvinnligt och manligt är att de ger barn idéer på olika förhållningssätt och ageranden. Kåreland och Lindh-Munther menar att karaktärerna i barnböcker ofta tillskrivs egenskaper utifrån kön. Det kan handla om att pojkar framställs som modiga, starka och aktiva medan flickor får en passiv flexibel roll. Författarna är dock noggranna med att påpeka att det trots en överrepresentation av stereotypa könsroller finns undantag. Pippi Långstrump är ett klassiskt exempel på undantag från de stereotypa könsrollerna enligt dem.

För att utmana barns syn på genus och könsroller menar Kåreland och Lindh-Munther (2005) att böcker kan vara till en god hjälp. De böcker som bygger på könsöverskridande handlingar bidrar enligt dem till att barn får verktyg som blir en hjälp för dem när de ska ifrågasätta de traditionella tankarna. Eidevall (2011) menar att det kan vara svårt för både barn och vuxna att upptäcka och utmana den traditionella synen på manligt och kvinnligt, eftersom det är djupt rotat hos människan och av många ses som en självklarhet. I Lpfö 98/10 står det att det är vuxnas ansvar att alla barn ska få samma möjlighet till utveckling och det påpekas då att ingen ska begränsas utifrån synen på stereotypa könsroller.

När barnböcker ska analyseras ur ett genusperspektiv menar Nikolajeva (2000) att det är det socialt konstruerade genuset som vi bör titta efter. Med det menar hon att det är karaktärernas handlingar och beskrivningen av dem och huruvida de är könsstereotypa som är det viktiga och inte karaktärens biologiska kön. Vilket kön karaktärer i bilderböcker har är relativt jämt fördelat. Hon lyfter dock fram det faktum att karaktärerna ofta beskrivs utifrån väldigt stereotypa könsroller och att det förstärks via färger på exempelvis kläder och leksaker. Författaren beskriver att det fanns flera författare som försökte undvika genusfrågan genom att låta djur eller föremål utgöra huvudpersonen i boken. Dock menar hon att de författare som valde könsneutrala huvudpersoner ofta förstärkte ett kön genom färger och yttre beskrivningar med könsstereotypa egenskaper. En slutsats som författaren drar är att oavsett om huvudpersonen är en pojke, flicka, djur eller en sak är deras beteenden ofta tydligt könsstereotypiskt. Det finns enligt Nikolajeva även många barnböcker som har en helt könsneutral text men där bilderna visar tydliga genusmönster. Det kan exempelvis vara en berättelse om ett syskonpar där pojken och flickan har lika stort utrymme i texten och gör liknande saker men när de kommer till bilderna avbildas de i rosa respektive blå kläder. Författaren menar att vi som läsare inte alltid uppfattar könskodningen som finns i bilderna eller att vi ser det som oväsentliga men hon menar att det speglar en tydlig bild av författarens bakomliggande tankar om genusstruktur i samhället.

2.4 Tidigare forskning genus i barnböcker

Hamilton, Anderson, Broaddus och Young (2006) skriver i sin artikel att forskare har kommit fram till att könsstereotypa bilderböcker har en negativ inverkan på barn. De menar att böcker som förmedlar könsstereotypa mönster i allra högsta grad förstärker barns fördomar kring manligt och kvinnligt. Enligt dem visar forskning att barn som läser sådana böcker i större utsträckning valde könsstereotypa leksaker. Hamilton m.fl. skriver att kvinnliga karaktärer är underrepresenterade i barnböcker, en följd av detta är att pojkars självkänsla ökar medan flickors sänks. Könsstereotypa böcker leder enligt författarna till att barn imiterar de sociala beteendemönster som framställs i böckerna vilket leder till att normen för kvinnlighet och manlighet stärks. Hamilton m.fl. (2006) har i sin forskning kommit fram till att karaktärer som inte ges något specifikt kön ändå tolkas av läsaren som en man.

I forskningen som Hamilton m.fl. (2006) har gjort har de kommit fram till att det manliga könet oftare representerades i böckers titlar och på omslag. De studerade 200 böcker och kom fram till att 75 böcker hade manliga karaktärer i sin titel och 42 av de granskade böckerna hade en kvinna i titeln. Vidare kom de fram till att även huvudrollerna var ojämnt fördelade i de granskade böckerna, 95 böcker hade manliga huvudrollsinnehavare och 52 stycken hade kvinnliga. Det har enligt författarna inte skett någon ökning av antalet kvinnliga karaktärer sedan 1980-talet. Innan en mer jämställd representation av de olika könen framställs i barnböcker menar författarna att det är viktigt att vuxna diskuterar och reflekterar tillsammans med barnen kring vad böcker förmedlar. Det är även viktigt att vuxna tänker på vilka böcker de väljer och vad böckerna förmedlar till barnen.

Toijer- Nilsson (1978) har genomfört en undersökning där slutsatsen har blivit att barnbokslitteraturen som följer samhällets utveckling kring normbrytande könsmonster har blivit mer populära. Dock påpekar hon i sin forskning att utbudet ännu är begränsat och att det behövs mer normbrytande barnböcker, ett exempel är

större variation i ämne och handling. Även Kåreland och Lindh-Munther (2005) har i sin undersökning kommit fram till att det finns normbrytande litteratur men att de traditionella könsmönstren fortfarande dominerar i barnböckerna. Toijer-Nilsson (1985) har presenterat ytterligare en studie som behandlar ämnet genus och barnlitteratur. Hon framhäver att det under 1960- och 70-talen har skett en förändring i barnböcker där böckerna blivit mer jämställda. Hon kopplar förändringen till den kvinnorörelsen som växte sig starkare under den tiden.

2.5 Sammanfattning

Definitionen av genusbegreppet bygger hos de olika författarna på att de både handlar om ett socialt konstruerat kön, ett biologiskt och ett kulturellt kön. Eidevall (2011) menar att genusbegreppet gör det möjligt att skilja på en individs biologiska kön och individens egenskaper. I *Jämställdhet i förskolan* (SOU 2006:75) står det att genus inte bara innebär våra biologiska kön utan även det samhället formar individen till, detta synsätt lyfter även Svaleryd (2005) fram.

Olofsson (2007) och Tallberg Broman (2002) problematiserar genusarbete på förskolan. Olofsson menar att pedagoger bör tillföra material och olika aspekter istället för att begränsa barnen. Hon menar till exempel att leksaker som är könsstereotypa inte ska tas bort utan de ska kompletteras med andra leksaker. Tallberg Broman menar att pedagoger har en tendens att fokusera på avvikelser istället för på helheten, detta är något som Olofsson kallar för genusblindhet. Flertalet av författarna menar att pedagogens förhållningssätt är avgörande i arbetet med genus på förskolan. Enligt Svaleryd (2002) är det pedagogens roll att stödja barnen i att utveckla ett kritiskt och granskande förhållningssätt.

Flera författare är överrens om att trots att det skett en stor förändring av barnböcker ger de flesta böckerna en stereotyp bild av könen. Svaleryd (2005) påpekar att i många böcker har pojkar huvudrollen och flickor biroller. Även Hamilton m fl. (2006) menar att flickorna inte får lika stor plats i barnböcker som pojkar. Detta är något som även Kåreland och Lindh- Munther (2005) kommit fram till. Flera författare påpekar att barn påverkas av de könsstereotypa barnböckerna. Hamilton m.fl. menar att barn imiterar de sociala beteendemönster som framställs i böcker och på så sätt stärks normen för kvinnligt och manligt. Kåreland och Lindh- Munther menar att sådana böcker påverkar barns uppfattning och syn på genus.

Vikten av pedagogers medvetenhet kring hur genus förmedlas i barnböcker är det flera författare som lyfter fram. I både *Genuspraktika för lärare* (Läraryrket, 2005) och Svaleryd (2005) påtalas det att det är viktigt att som pedagog läsa igenom de barnböcker som används på förskolan. Författarna menar att en medvetenhet kring vad böckerna förmedlar utifrån ett genusperspektiv är en förutsättning för att arbeta genusmedvetet.

3 Metod

3.1 Forskningsstrategi

Vi har valt att genomföra det som Denscombe (2000) beskriver som kvalitativ forskning. Tillvägagångssätten vi har valt är intervjuer, text- och bildundersökningar. Stukát (2005) förklarar att syftet med kvalitativ forskning är att tolka och få en förståelse för det resultat som studien gett, inte att förklara, förutsäga eller generalisera. Han skriver vidare att materialet som framkommer bearbetas utifrån kvalitativa analysmallar där forskarens egna tankar, känslor och erfarenheter spelar in. Det anses vara en god tillgång i tolkningsarbetet. Denscombe beskriver att kvalitativ forskning går hand i hand med det som kallas småskaligforskning. Det innebär att forskningen begränsas av olika faktorer som exempelvis budget och tid.

I studien har det genomförts det Denscombe (2000) kallar för semistrukturerade intervjuer. Det innebär att det fanns färdiga frågor som ställdes men intervjuaren hade möjlighet att ställa frågorna i den följd som föll sig naturligt. Intervjuformen innebär även att svaren ska ses som öppna och att den intervjuade ska få möjlighet att utveckla sina synpunkter. Öppna intervjuer lämpar sig enligt Stukát (2005) som datainsamlingsmetod vid kvalitativa studier. Andra fördelar är att informationen som kommer fram under intervjun endast härstammar från en källa och blir då lättare att kontrollera. Det finns flera fördelar med att samla in information genom intervjuer. Vi upplevde att våra intervjuer gav tydliga svar på frågor och att vi kunde ställa följdfrågor för att säkerställa att respondentens svar uppfattats på rätt sätt. Vi anpassade följdfrågorna efter svaren som kom fram. Vi anser precis som Bjørndal (2007) att intervjuer som metod ger en tydlig bild av någon annans perspektiv. Intervjun ger en stor flexibilitet vilket inte enbart är positivt. Den största felkällan är att den som ställer frågorna och följdfrågorna kan formulera dem och betona dem på olika sätt vilket kan påverka svaren. Sådan påverkan kan ske både medvetet och omedvetet (Bjørndal 2007).

Vi har även valt att samla in material till studien genom att göra en textanalys med fokus på både bild och text. Vår analys är det som Säfström och Östman (1999) kallar för syftesrelaterad textanalys. Analysen är konstruerad utifrån ett specifikt syfte och i detta fall är det att få svar på forskningsfrågorna ett och två. Resultatet som kommer utifrån en syftesrelaterad analys ska således tolkas och förstås utifrån de angivna frågorna. Säfström och Östman menar att resultatet från analysen ska bli ett bidrag till diskussionen. Syftet med att analysera texten är att få en förståelse för det som boken innehåller men även att ge utrymme för att kritiskt kunna granska den (Hellspong 2001). En textanalys i vår studie innebär att granska böcker för att få kunskap om vad böckerna förmedlar.

3.2 Datainsamlingsmetod

Information till studien samlades in genom textanalys av barnböcker där fokus låg på både text och bild och genom intervjuer med förskollärare. Vi valde att genomföra öppna intervjuer för att kunna gå mer på djupet då vi endast intervjuade fyra respondenter. Syftet med intervjuerna är att forskningsfråga tre, ”Hur resonerar förskollärare om hur könsroller framställs och förmedlas via barnböcker?”, ska besvaras och därför utformades intervjufrågorna utifrån den (se bilaga 1). Vi genomförde personliga intervjuer där respondenten och den som i höll intervjun satt

avskilt. Vi valde att genomföra personliga intervjuer då det enligt Denscombe (2000) finns flera fördelar med personliga intervjuer bland annat för att de är lätta att arrangera. Det gav oss också möjlighet att ställa följdfrågor för att säkerställa att svaren uppfattats på ett korrekt sätt det gav även möjlighet till att gå djupare in i respondentens svar. Innan intervjuerna informerades respondenterna muntligt om de forskningsetiska ställningstagandena. Respondenternas svar antecknades löpande under hela intervjun.

För att besvara forskningsfråga ett och två har vi valt att kritiskt granska barnböcker utifrån ett specifikt syfte. Det specifika syftet vi har arbetat utifrån är hur genus framställs i barnböcker och hur pojkar och flickor gestaltas både utifrån text och bild. Vi har valt att granska totalt sex böcker. Vi granskade en bok i taget. Det vi tittade på var bokens framsida och titel, hur karaktärerna är klädda, vilka egenskaper karaktärerna tillskrivs, hur ser framsidan ut och kopplingen mellan text och bild. Varje bok diskuterades mellan studiens författare utifrån de punkter vi tagit upp innan och sedan gjordes en skriftlig sammanfattning av vad vi såg i böckerna.

3.3 Urval

Urvalet var ett bekvämlighetsval på grund av tidsbrist vilket Denscombe (2000) menar är den vanligaste anledningen till ett bekvämlighetsurval. Vi hade sedan tidigare haft kontakt med två förskolor, en privat och en kommunal förskola. Urvalet till intervjuerna är gjorda utifrån ett riktat val, vilket innebär att vi hade som krav att personerna var utbildade förskollärare. Personerna som valdes ut att delta i intervjuerna är valda utifrån ett slumpmässigt urval. Fyra intervjuer är gjorda, med två personer från vardera förskola.

Tabell 1: Presentation av respondenterna

Namn	Antal år i yrket	Ålder på barngrupp
Inger	22 år	1-2 år
Lena	9 månader	3-5 år
Petra	11 år	1 år
Rose-Marie	41 år	5 år

Förskollärarnas namn är påhittade för att följa konfidentialitetskravet i vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 2011).

Vi valde böcker utifrån vilka som fanns och var populära på olika förskolor. För att få reda på vilka böcker som var populära frågade vi pedagogerna på förskolorna. Böckerna är inhämtade från två olika förskolor i samma kommun. Vi har valt tre böcker var från vardera förskola. Då vi har valt att fokusera på barnböcker för barn i förskoleåldern föll det sig naturligt att välja böcker som fanns på förskolorna. Vi har valt böcker som innehåller text och bild. Böckerna är inhämtade från samma förskolor som intervjuerna utfördes på.

3.4 Databearbetning och analysmetod

Materialet från intervjuerna har sammanställts för att sedan kunna bearbetas. Syftet med att bearbeta materialet är att kunna se och lyfta fram likheter och skillnader i de olika pedagogernas tankar och erfarenheter kring genus. Vi vill lyfta fram skillnader och likheter för att som Stukát (2005) skriver kunna kategorisera innehållet. När vi började bearbeta materialet sammanställde vi forskollärarnas svar under varje fråga. Detta gjorde vi för att få alla svar på ett och samma ställe. Därefter började vi leta efter likheter och skillnader i det pedagogerna svarat och sammanställde det på ett nytt papper. Fortsättningsvis började vi utifrån det sammanställda materialet att kategorisera svaren. Till en början fick vi många kategorier men dessa blev färre ju mer vi arbetade med materialet. Vi fick arbeta mycket med att tänka utifrån vad som är relevant för vår studie. När materialet var bearbetat och klart fick vi fram två kategorier.

Hellspong (2001) presenterar i sin bok flera olika metoder för textanalys. I denna studie har vi valt att använda oss av två olika metoder. Den första vi har använt oss av är den som Hellspong kallar för kunskapskritisk analys. En kunskapskritisk analys innebär att en text granskas utifrån vad den förmedlar och att innehållet kritiskt granskas. Granskningen sker utifrån studiens inriktning vilket innebär att böckerna granskas kritiskt utifrån ett genusperspektiv. Den andra metoden som vi valt är en ideologikritisk analys. Syftet med att ideologikritiskt analysera materialet är att undersöka de ideologiska och sociala funktionerna i texten och att se om texten bevarar, skapar eller förändrar sociala strukturer (Hellspong). För denna studie blir det aktuellt att granska hur genus framställs i både text och bild. Vi undersöker om de rådande genusstrukturerna utmanas i text och bild eller om strukturer som idag finns i vårt samhälle bekräftar. För att kunna granska böckerna har vi valt att analysera dem utifrån olika analyspunkter. Analyspunkterna beskrivs i datainsamlingsmetoden. Böckerna presenteras var för sig för att resultatet ska bli så tydligt som möjligt. Avslutningsvis sammanfattas resultatet från alla böckerna för att slutligen kunna analyseras med övriga data och med litteraturen.

3.5 Etiska ställningstaganden

De forskningsetiska principerna som Vetenskapsrådet (2011) har tagit fram syftar till att skydda dem som deltar i en studie. Dessa fyra principer är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att respondenten ska ges den information som är relevant och ska informeras om att medverkan är frivillig och att respondenten har rätt att när som helst avbryta sin medverkan i studien. Samtyckeskravet innebär att respondenten själv får bekräfta att de vill delta i studien. När barn är under femton år måste en vårdnadshavare godkänna deltagandet. Konfidentialitetskravet skyddar deltagarnas identitet och låter deltagarna vara anonyma. Nyttjandekravet innebär att stoffet inte får användas till annat än vad som utlovats. Vi har tagit hänsyn till alla fyra krav i våra intervjuer genom att muntligt informera respondenterna om dessa fyra krav innan intervjutillfället.

4 Resultatpresentation och resultatanalys

Nedan följer en presentation av resultatet och en resultatanalys, både från intervjuerna och från litteraturstudien.

4.1 Intervju

Utifrån pedagogernas svar har vi sammanställt intervjuresultatet och presenterar det under två rubriker. Dessa är pedagogers val av böcker utifrån genus och läsarens roll och böckers påverkan utifrån ett genusperspektiv.

4.1.1 Pedagogers val av böcker utifrån genus

Kriterierna som böcker väljs utifrån har sett olika ut för olika pedagoger. Inger hade som första krav att böckerna skulle vara hårda kartongböcker för att hålla för barnens behandling. Hon berättade att böckerna inte väljs ut utifrån vad de förmedlar kring genus. Petra berättade att hon väljer böcker utifrån de intressen som hon ser finns hos barnen. Hon menar att böckerna inte har granskats utifrån genus innan de väljs ut. Lena berättade att: "Barnen får själva välja böcker att låna på bokbussen men vi pedagoger finns med som stöd för att dubbelkolla vad böckerna förmedlar". Rose-Marie sa att: "Jag tittar i böcker innan de väljs ut så att jag vet att båda könen finns med". Lena berättade även att böcker väljs ut utifrån projekt där genus inte tas i beaktning. Även Rose-Marie förklarade att böcker väljs utifrån projekt. Hon lyfte även fram att böcker väljs utifrån sådana situationer som uppstår på förskolan, exempelvis en bok som handlar om konflikter. I dessa fall granskar hon inte böckerna utifrån genus.

4.1.2 Läsarens roll och böckers påverkan utifrån ett genusperspektiv

Inger och Petra tror inte att små barn påverkas i någon större utsträckning av barnböcker sett ur ett genusperspektiv. Alla fyra respondenter är dock överens om att äldre barn på förskolan påverkas av hur böcker gestaltar och förmedlar genusstrukturer. Rose-Marie menar att det som har störst påverkan på barnen är hur medveten den som läser är. Hon anser att den som läser kan betona texten och karaktärerna på olika sätt och på så vis tona ner könen. Under intervju berättade

Jag brukar byta ut till exempel hon mot han för att se om barnen reagerar. Ibland byter jag också ut ord i texten för att tona ner könskodade beskrivningar så som söt mot tuff. (Rose-Marie)

Petra säger att det är viktigt att som pedagog inte lägga in värderingar när hon läser. Hon berättar också att hon tror att barn färgas mer av vuxnas förhållningssätt till bilder i böcker än bilden i sig. Kring vilken påverkan böcker har på barnen svarade Inger: "Jag tror att barnen påverkas utifrån vad pedagogen väljer att lägga fokus på. Läser jag bara texten eller pratar vi tillsammans om bilderna". Vidare menar hon att om hon som pedagog lägger fokus på att framhäva könsskillnader i en bok är hon med och bidrar till att könsskillnaderna stärks. Lena menar att böcker som bryter de traditionella könsmodellerna skapar en diskussion med barnen. Hon ansåg att det skapade möjlighet till att diskutera innehållet. Rose-Marie menar att femåringar ofta ställer frågor om innehållet i böckerna gällande kön. En fråga hon ställer till barnen brukar vara: "Om en tjej hade gjort det här istället för en kille vad hade hänt då?". Denna pedagog tycker att det i samtalet med barnen är viktigt att poängtera att alla ska få vara som de är, oavsett om det är i böcker eller i verkligheten. Petra säger att böckernas innehåll diskuteras mer ju äldre barnen blir. Hon anser att det är viktigt att tillsammans med barnen lyfta olikheter och att alla duger som de är oavsett kön.

Hon vill att barnen ska få ett brett perspektiv på livet och vara medveten om att allas liv inte ser likadant ut. Inger sa att det är pedagogens ansvar att tillsammans med barnen diskutera hur genus framställs i böcker. Hon tycker att det är viktigt att lyfta alla människors lika värde oavsett kön. Hon berättar att de ofta diskuterar skillnaden mellan en person i sig och de handlingar personen utför. Ett exempel på det kan vara att jag tycker om Alfons men den handling Alfons gör tycker jag inte om. Lena lyfte fram vikten av att tillsammans med barnen diskutera kring genus i barnböcker för att bidra till en medvetenhet hos barnen. Även hon tycker att det är viktigt att lyfta fram att alla oavsett kön ska ha samma förutsättningar och rättigheter.

4.1.3 Analys av intervjuerna

Utifrån resultatet av intervjuerna har vi kommit fram till fyra teman som lyfter fram väsentliga delar av resultatet. Dessa fyra teman är: Pedagogernas medvetenhet, allas lika värde oavsett kön, pedagogers påverkan och viljan att arbeta genusmedvetet.

4.1.3.1 Pedagogernas medvetenhet

Resultatet av intervjuerna visar att alla förskollärare är överens om att äldre barn på förskolan påverkas av hur böcker framställer genus. De två av respondenterna som arbetar med barn i de yngsta åldrarna tror inte att yngre barn påverkas av genusstrukturerna i barnböcker. Det kan tolkas som att alla har en viss medvetenhet kring hur genus i barnböcker påverkar barnen. En fråga att ställa är vart går gränsen? Om små barn inte påverkas men stora gör det, vid vilken ålder är barnen stora respektive små. Det finns i studien inte någon forskning som stödjer eller motsäger att små barn inte påverkas och att stora gör det. Alla barn är enskilda individer och alla påverkas på olika sätt och av olika saker. Det forskningen däremot visar är att barn påverkas av hur genus framställs i barnböcker (Hamilton m.fl. 2006).

4.1.3.2 Pedagogernas påverkan

Alla respondenter är överens om att läsarens roll är viktig i arbetet med genus. Flera av pedagogerna lyfter fram att de tror att barnen färgas mer av det läsaren väljer att lägga fokus på än vad boken förmedlar. En pedagog talar om att det är en skillnad på att bara läsa en text eller prata tillsammans om bilderna och texten. Pedagogernas uttalande går i linje med Svaleryd (2002) som menar att det är viktigt i genusarbetet att lyfta fram vilken bild och vilket budskap som böckerna förmedlar. Det kan tolkas som att pedagogerna är medvetna om att de som läsare påverkar barnen. De ger olika exempel på hur man kan arbeta med genus i barnböcker, flertal lyfter fram diskussionen som en viktig del i arbetet. I diskussionen med barnen är det viktigt att som pedagog vara medveten om att barn och vuxna inte tolkar böckerna på samma sätt. Den vetskapen gör det ännu viktigare att diskutera bokens innehåll (SOU 2006:75). En svårighet i att diskutera böckerna med barnen är att som pedagog vara saklig och inte lägga in värderingar i diskussionen. Pedagogen bör lyssna till vad barnen säger och inte själv bestämma vad som ska diskuteras. I resultatet lyfter en pedagog fram att det är viktigt att inte lägga in värderingar som kan färga barnen. Om pedagogen väljer att lägga in värderingar i det som ska diskuteras kan den bidra till att förstärka kvinnligt och manligt. Med det drar vi en parallell till Svaleryd som menar att barnen i genusarbetet ska få möjlighet att själva få bilda sin egen uppfattning och inte påverkas utifrån. En annan del i resultatet pekar på att läsaren via sin röst kan välja att förstärka eller tona ner karaktärerna. Det framkommer också att pedagoggen genom att framhäva könsskillnader i en bok också är med och bidrar till att könsskillnaderna stärks. Det finns flera sidor i dessa uttalanden. Rösten är ett

bra medel att använda sig av i läsning för att göra boken mer levande. Via rösten får karaktärerna liv och handlingen blir tydligare. Däremot måste pedagogen vara medveten om på vilket sätt rösten kan ge karaktärerna en personlighet. Det handlar om att vara medveten om att rösten kan förstärka eller försvaga könsskillnader. Det syns tydliga kopplingar till Kåreland och Lindh-Munther (2005) som menar att genus förstärks eller försvagas beroende på hur läsaren betonar innehållet.

4.1.3.3 Viljan att arbeta genusmedvetet

En pedagog berättar att hon brukar ställa frågor till barnen kring vad som hade hänt om det motsatta könet hade utfört en viss handling istället för det kön som var i boken. Vidare lyfte hon att hon brukar byta ut ord för att inte betona könskodade beskrivningar. Resultatet av intervjun antyder att pedagogen har en vilja till att arbeta genusmedvetet. För att se detta ur fler synvinklar kan det trots viljan slå över och bidra till att befästa de traditionella könsrollerna. Faran kan vara om det alltid är samma ord som byts ut och om det är samma ord kopplat till samma kön som utesluts. Med det menas exempelvis att söt i samband med flickor byts ut mot tuff. Olofsson (2007) anser att det i genusarbete ska tillföras olika material och aspekter istället för att ta bort sådant som är könsstereotyp. Litteraturen går till viss del i linje med respondenten och det ger en förståelse för dess tankar kring att plocka bort ord. Det är viktigt att inte alltid ersätta ord utan att läsa böcker som de är. Könskodade böcker kan skapa en diskussion och kan ge erfarenheter hos barnen kring genus. En viktig sak att tänka på i genusarbetet: Kan en flicka vara både söt och tuff? Slutligen syns det att pedagogen också berättar att hon brukar byta ut han mot hon för att se om barnen reagerar. Resultatet tyder på att hennes tanke är att hon vill skapa en diskussion med barnen. Hennes syfte med att utmana normen och byta kön kan bidra till att könsskillnaderna istället stärks då det hon anser är könsstereotyp kanske inte barnen uppfattat på det sättet förrän hon lyfter fram det.

4.1.3.4 Allas lika värde oavsett kön

Alla fyra pedagogerna är överens om att det i arbetet med genus är viktigt att lyfta allas lika värde oavsett kön. Det går i linje med det som står i Skolverkets skrift *"Kvalitet i förskolan"* (2005) som framhåller att oavsett kön har alla lika stor rätt att utvecklas som individ. Då böcker inte alltid förmedlar en jämställd bild av de båda könen kan läsande utan diskussion av bokens innehåll ge barnen en skev bild av de respektive könen. Där kan vi dra en parallell till Svaleryd (2002) som menar att traditionella könsmonster i böcker inte bara påverkar våra attityder utan även sättet att se på sig själv. Det är viktigt att som pedagog ha detta i åtanke i arbetet med barnen. Det är enligt Lpfö 98/10 (Utbildningsdepartementet, 2010) pedagogens ansvar att se till att alla barn bli stärkta som individer och ska få samma möjligheter och stöttning oavsett kön.

4.2 Litteraturstudie

Här nedan presenteras resultatet av de valda barnböckerna. Resultatet är sammanställt utifrån de punkter som togs upp i datainsamlingsmetoden. Dessa punkter är: Hur är karaktärerna klädda, vilka egenskaper tillskrivs karaktärerna, hur ser framsidan ut och kopplingen mellan text och bild. Efter varje resultatstycke följer det en analys av varje bok. Avslutningsvis ställs böcker mot varandra i en sammanfattande analys.

4.2.1 *Emma Dammsuger* av Gunilla Wolde (1975)

Boken handlar om en flicka som heter Emma, hennes pappa och hennes lillebror. På framsidan står Emma med en dammsugare. Titeln "Emma dammsuger" talar om för läsaren att huvudrollsinnehavaren är en flicka. Emma illustreras med röda byxor och grön tröja, lillebror har en blå sparkdräkt och pappa har blåa byxor och röd tröja. Boken handlar om att Emma är med pappa när han dammsuger för att sedan testa att dammsuga upp olika saker själv.

Analys

Bokens titel ger en stark bild av att det är en könstereotyp bok, då dammsuga enligt traditionella genusmönster ses som ett kvinnogöra. Om man däremot ser till bokens handling kan den ses som att den utmanar de traditionella könsmodellerna då det är pappa som är hemma med barnen. Pappa utför även sådana sysslor som enligt traditionen anses vara kvinnogöra. Svaleryd (2005) menar att böcker ger en stereotyp bild av könen genom att männen har huvudrollen och kvinnor har biroller, det stämmer inte i boken "Emma dammsuger". Även om pappa har en betydande roll i boken är det ändå tydligt både genom bokens titel, framsida och innehåll att det är Emma som har huvudrollen. Den som har den minsta rollen i handlingen och som endast är med i bakgrunden är lillebror. Att boken på flera sätt bryter mot de traditionella och stereotypa könsmodellerna kan vara en följd av den tid då den skrevs. Toijer-Nilsson (1985) har genom en av sina studier kommit fram till att det under 1960- och 1970-talet skedde en förändring av barnböcker mot mer jämställd litteratur till följd av kvinnorörelsens kamp. Boken som gavs ut 1975 skrevs således under just den perioden då förändringen skedde.

4.2.2 *Lisa, Sam och sköldpaddan* av Doris Orgel och Ilon Wikland (1968)

Det finns fyra stycken mänskliga karaktärer och en sköldpadda i boken. På bokens framsida är det en grön bakgrund med en pojke, en flicka och en sköldpadda på bild. Karaktärerna kopplas till bokens titel Lisa, Sam och sköldpaddan. Sam är klädd i blåa byxor och en rödrandig tröja, Lisa har en blå klänning och långt hår uppsatt i flåtor. Sam och Lisa är syskon och boken handlar om vad de gör. Även deras mamma är med och hon har röd klänning. Sam beskrivs som modigare än Lisa när det gäller att hoppa och vara på högre höjder. Lisa övar sig på att våga hoppa och gör illa sig. Då kommer mamma och tröstar henne, sedan åker de till doktor Oliver. När Lisa brutit armen får hon vara hemma med mamma och bland annat baka. Sam är extra snäll mot Lisa när hon är skadad. Barnen hittar en sköldpadda som pojken tittar på och bestämmer att det är en hane. Sam bestämmer vad sköldpaddan ska heta och att han ska ta hand om honom, Lisa ska få hjälpa till med det ibland. Hon fick mata sköldpaddan och rengöra i buren. Lisa sover i rosa nattlinne i en säng med dockor och gosedjur.

Analys

Boken förmedlar och förstärker de traditionella könsmodellerna både genom text och bild. Alla karaktärer är klädda i stereotypa kläder då flickorna har klänning och Sam har byxor och tröja. Det som i boken inte förstärker könsroller är valet av färg på kläderna. Barnen tillskrivs dock egenskaper som anses typiska för respektive kön. Sam beskrivs som modig medans Lisa är den försiktigare och mer sårbara av dem två. Relationen mellan syskonen genomsyras även den av ett stereotypt synsätt på de båda könen. Sam är den bestämmande och Lisa får anpassa sig efter det han bestämmer. Det finns likheter i boken med det som Nikolajeva (2000) påpekar, att

oavsett om vem huvudpersonen är så är deras beteenden ofta könsstereotypa. Tolkningen kan göras utifrån att män ofta tillskrivs egenskaper som stark och modig (Kåreland och Lindh-Munther, 2005). Mamman i boken är omhändertagande och hon bakar tillsammans med Lisa, det är typiska drag och sysslor för kvinnor. Doktorn är en man vilket väcker frågan om han är det av tradition då läkaryrket genom tiden har setts som ett mansdominerat yrke. En kvinna likaväl som en man kan vara doktor och en fråga att ställa är varför just en man fått denna roll. Det sista som sker i boken är att Lisa sover i rosa nattlinne tillsammans med dockor och gosedjur, vilket även det kan ses som stereotyp. Det går i linje med Nikolajeva som menar att karaktärer ofta beskrivs utifrån stereotypa könsroller som sedan förstärks via exempelvis färg på kläder och leksaker. Nikolajevas påstående är något som syns i delar av boken. Valet av färg på kläder är inte något som i första hand stärker karaktärerna utifrån stereotypa könsroller i denna bok. Den enda avvikelserna är att Lisa sover med rosa nattlinne, vilket kan stärka genusstrukturer. Lisa är trots allt den karaktär i boken som har störst utrymme både i text och bild. Ett exempel på det är att vi aldrig får se hur Sams rum ser ut men Lisas får vi se.

4.2.3 *Gruffalon* av Julia Donaldson (1999)

Bokens framsida är en bild av en skog med en mus och Gruffalon. Titeln berättar inte vilket kön huvudrollsinnehavaren har. Boken handlar om en mus som träffar på tre olika djur som vill äta upp honom. Musen benämns som en han. Rävén i boken benämns som en han, ugglan som en hon och ormen som en den. Även Gruffalon tilldeles han. Vid varje möte med ett nytt djur pratar musen om Gruffalons egenskaper och djuren blir rädda och springer iväg. I slutet av boken möter musen Gruffalon och lurar honom så att han till slut blir rädd och springer iväg.

Analys

Nikolajeva (2000) har i sin forskning sett att flera författare har försökt att undvika genusstrukturer i barnböcker genom att låta djur vara innehavare av rollerna. Där kan en parallell dras till karaktärerna i boken Gruffalon. Djuren tillskrivs inga egenskaper som kan kopplas till kvinnligt och manligt däremot benämns djuren med kön. Som flera författare har kommit fram till är huvudpersonerna i böcker ofta manliga karaktärer och så även i det här fallet där musen tillskrivs benämningen han. Anmärkningsvärt är att tre av karaktärerna benämns som män, en som kvinna och en som den.

4.2.4 *Lilla Lena är sportstjärna* av Åsa Karsin (2013)

Bokens framsida är till stor del rosa. På bokens framsida är det avbildat två karaktärer som är grisar. Den ena har långt blont hår, lila och vitrandig tröja och blåa shorts. Den andra är klädd i röd kjol med vita prickar, rött pannband och en vit tröja. Bokens titel tyder på att huvudrollsinnehavaren är en flicka. Lilla Lena är den gris som har kjol på sig och den andra grisen är hennes kompis Svenne. Lena presenteras när hon är ute i lekparken i sina nya snabba skor. Hon springer och visar hur snabba de är för Svenne. Han ställer frågor och är imponerad. Lena visar alla sina sportgrejer för Svenne och säger att hon är en sportstjärna. Svenne och Lilla Lena ska ha sportövling men när det blir Svennes tur att springa tycker han att det är orättvist för han har inga snabba skor. Lena ritar en blixtpå hans skor och då kan han springa supersnabbt, så snabbt att Lilla Lena blir sur och faller honom. Svenne gråter och Lena ber om förlåtelse. Sedan turas de om att springa och båda två vinner.

Analys

Titeln visar på att det är en flicka som har huvudrollen vilket enligt tidigare forskning av Hamilton m.fl. inte hör till vanligheten. I sin studie har författarna kommit fram till att det är övervägande manliga huvudrollsinnehavare i barnböcker. Titeln på boken bryter mot de stereotypa könsmönstren eftersom sportstjärna i första hand förknippas med att vara aktiv vilket enligt Kåreland och Lindh-Munther (2005) tillskrivs det manliga könet. Lena beskrivs som en aktiv tjej som av många kan anses som en pojkflicka samtidigt som hon ritas med kvinnligt kodade kläder. Lena tillskrivs även den mjuka och hjälpsamma sidan som är typiskt kvinnligt. Svenne uppfyller inte den manliga normen varken utseendemässigt eller i sitt handlande. Att Lena har drag som anses både typiskt manliga och typiskt kvinnliga är ett tecken på att författaren vill berika läsarens syn på olika karaktärer. Olofsson (2007) menar att det är viktigt att tillföra alla typer av aspekter utifrån ett genusperspektiv för att utmana de rådande genusstrukturerna.

4.2.5 *Jag vill ha mina nya skor!* av Tony Ross (2007)

Bokens framsida är blålila med en prinsessa på. I bakgrunden syns ballerinas skor och uppe i vänsterhörnet finns ett märke med en krona och texten lilla prinsessan. Titeln i sig berättar inget om vilket kön boken handlar om. Prinsessan har axellångt brunt hår med en krona på huvudet. Hon bär en vit långärmad klänning. Skorna boken handlar om är röda. Boken handlar om prinsessan som är arg för att hon har fått ett par nya blanka fina skor som hon till en början inte vill ha. Husan ritas som en kvinna med långt blont hår och läppstift. Hon har blå klänning, vitt förkläde och skor med klack. Husan ritas med bröst. Hon kommer in med kartongen där skorna finns och berättar för prinsessan att skorna verkligen är fina. När prinsessan sen provar skorna vill hon inte ta av sig dem trots att husan säger att hon måste det. Då skriker prinsessan så mycket att husan går för att hämta kungen. Kungen ritas som en kort man med mustasch, gråa byxor, vit skjorta, brun tröja och röd slips med kronor på. Med på bilden finns även generalen som spelar krocket med kungen. Generalen är en långsmal man med röda byxor, sabel, blå och gul tröja, svart hår och brun mössa. Kocken som prinsessan träffar i boken är också en långsmal man med vita kockkläder, kockhatt, brunt skägg och mustasch, brunt medellångt hår. Drottningen har läppstift, brunt lockigt hår, lila klänning med vita detaljer, turkos sjal på huvudet och en krona. I boken får vi även möta statsministern, han har gråa byxor, svart frack, vit skjorta, ett rött, blått och vitt band och grått hår och grå mustasch. Den sista karaktären prinsessan möter är amiralen. Han har stort vitt skägg, blåa kläder och mörkblå hatt och svarta klackskor. Alla karaktärer ritas med blå färg på ögonlocken och rosiga kinder. Det finns även två djur med i boken, en katt och en hund. Ingen av dem benämns med kön. Statsministern cyklar, amiralen står och pratar med prinsessan. Husan har tillsammans med prinsessan störst roll i boken. Hon tar på två sidor hand om tvätten.

Analys

Trots bokens neutrala titel ger framsidan en bild av att boken kommer handla om en flicka. Både prinsessan, texten "Lilla prinsessan" och färgen på bokens framsida kan kopplas till det som anses typiskt kvinnligt. Prinsessan tilldelas egenskaper som inte ses som typiskt kvinnliga då hon är väldigt bestämmande och blir arg när hon inte får som hon vill. Trots att prinsessan tillskrivs typiskt manliga egenskaper förmedlar boken en bild av de traditionella könsrollerna där männen har roller som anses vara typiskt manliga och kvinnorna typiskt kvinnliga. Kåreland och Lindh-Munther

(2005) menar att böcker ofta förmedlar många olika karaktärer och roller men att rollerna i de allra flesta fall tenderar att bli stereotypa. Alla kvinnliga karaktärer i boken har klänning på sig och både husan och drottningen har läppstift. Trots att prinsessan har huvudrollen stöter hon till största del på manliga karaktärer i boken, dessa är dock bara biroller. Detta går emot det Svaleryd (2005) kommit fram till. Hon menar att det är kvinnorna som har biroller och männen huvudroller. Husan har en omhändertagande roll och utför sysslor som anses vara kvinnoysslor.

4.2.6 *Kompisen längtar* av Moni Nilsson (2010)

På framsidan av boken syns en ljusbrun nalle med röd näsa och en gul stjärna på bröstet. Den har ett hölster med en pistol i. Nallen sitter i ett fönster bredvid en vissan blomma. Utanför fönstret regnar det. Boken handlar om Olivia som ska åka bort utan Kompisen. Av texten i boken framgår det att det är nallen som heter Kompisen och tillskrivs könet man. Olivia har blåa byxor, gul t-shirt och röd klänning. Olivia ska åka iväg med Leo. Leo har blåa byxor och blå tröja. Kompisen blir ledsen och några av Olivias andra leksaker vill umgås med honom. De andra leksakerna är en docka som är helt rosa med ett gult hjärta på magen. En docka utan tröja med gröna militärbyxor och ett gevär på ryggen. På den dockan saknas en hand. Kompisen får sitta i Olivias mammas knä för båda längtar efter Olivia. Mamman har inget synligt huvud, rosa tröja, blåa byxor och utritade bröst. När det är dags att sova kryper den rosa dockan upp i samma säng som Kompisen och killar honom på ryggen. Boken slutar med att Olivia kommer hem och alla blir glada.

Analys

Det är nallen som har huvudrollen i denna bok, han heter Kompisen och på vissa ställen i texten benämns den som en han. Frågan är, varför nallen måste ha ett kön? Könet på Kompisen är inte relevant i handlingen. Kompisen är klädd som sheriff vilket enligt de traditionella könsmodellerna kan ses som leksaker för en pojke. Intressant är att se hur författaren både gett Kompisen könet man och förstärker det genom hans klädsel. Kåreland och Lindh-Munther (2005) framhåller att manliga huvudpersoner ofta framställs som starka karaktärer. Det stämmer inte överens med Kompisen som i boken är känslös, ensam, ledsen och i behov av tröst. Det kan enligt normen ses som typiskt kvinnliga egenskaper. De leksaker som vill leka med Kompisen är två dockor som är klädda utifrån de traditionella könsmodellerna. Det är även den rosa dockan som tillskrivs en omhändertagande roll. Kopplingen kan dras till att en rosa docka ses som mer kvinnlig än en docka med bar överkropp och militärbyxor. När dockan dessutom är omhändertagande förstärks det kvinnliga perspektivet ytterligare. Det går i linje med Nikolajeva (2000) som påpekar att det är karaktärernas handlingar och beskrivningar av dem som avgör om karaktärerna är könsstereotypa eller inte.

4.3 Sammanfattande analys av barnböckerna

Här nedan kommer en sammanfattande analys för att besvara forskningsfrågorna om hur genus framställs i barnböcker och hur pojkar och flickor i framställs barnböcker. Kategorier som vi kommit fram till är: huvudrollsinnehavare, genusstrukturer, djur som karaktärer, normbrytande litteratur och framställningen av flickor och pojkar.

4.3.1 Huvudrollsinnehavare

När böckerna sammanställdes kom det fram att tre av böckerna har flickor som huvudrollsinnehavare. Två av böckerna har djur som tilldelats det manliga könet i huvudrollen. En bok har både en flicka och en pojke som huvudrollsinnehavare, intressant i denna bok är att pojken har en starkare roll medan flickan finns med i större utsträckning. Resultatet som framkommit i studien skiljer sig från tidigare forskning av bland annat Kåreland och Lindh-Munther (2005). De har kommit fram till att pojkar oftare har huvudrollen i böcker än vad flickor har. Ytterligare forskning från Hamilton m.fl. (2006) visar att titlar och omslag på barnböcker ofta representeras av det manliga könet. Även där visar studiens resultat motsatsen då det manliga könet inte syns i större utsträckning än det kvinnliga gällande titel och omslag. Detta kan bero på urvalet. Hade andra böcker valts hade resultatet säkerligen blivit ett annat.

4.3.2 Genusstrukturer

Innehållet i böckerna följer i de flesta fall de traditionella genusstrukturerna. Boken om Sam, Lisa och Sköldpaddan är den bok som på flera sätt stärker de traditionella könsmönstren. Denna bok är den äldsta som granskats och det kan vara en bidragande orsak. I resultatet syns det att de traditionella mönstren återkommer vid flera tillfällen. Dock framgår det av resultatet att det i de flesta böckerna finns delar som bryter mot rådande genusstrukturer. Däremot återkommer de traditionella mönstren vid flertalet tillfällen. Ett exempel på det är att prinsessan som är klädd i klänning men tilldelas egenskaper som stämmer mer in på den manliga normen. Ett annat exempel är Kompisen som klär sig som sheriff vilket ses som manligt, men tilldelas mjuka egenskaper då han är ledsen vilket ses som kvinnliga. Kåreland och Lindh-Munther (2005) har i sin tidigare forskning kommit fram till att trots att böcker börjar bli mer normbrytande i genusfrågan dominerar ändå den traditionella synen på genus. I resultatet kan det ses likheter med Kåreland och Lindh-Munthers tidigare uttalanden. I sammanställningen av resultatet syns det att det är fler manliga karaktärer än kvinnliga överlag i böckerna. Överlag framkom det även att de kvinnliga karaktärerna tilldelas sådana egenskaper som enligt norm är typiskt kvinnliga. Mammor, flickor och dockor har haft omhändertagande och mjuka sidor.

4.3.3 Djur som karaktärer

Nikolajeva (2000) förklarar att flera författare vill undvika genusfrågan genom att huvudpersonen i en bok är ett djur. Resultat visar att det finns flera djur i böckerna. I tre av böckerna är djuren huvudpersoner. Av djuren är en flicka och två pojkar huvudrollsinnehavare. I två av de tre böckerna är alla karaktärer djur. Till skillnad från vad Nikolajeva menar att djuren ofta är könlösa har vi sett att de allra flesta djuren har ett uttalat kön. Intressant i denna studie är även att de flesta av djuren tilldelas det manliga könet. Boken om Gruffalon är ett typiskt exempel på en sådan bok. Huvudrollsinnehavaren tilldelas könet man, det gör även två andra djur. Beskrivningen av Gruffalon är typiskt manlig, då han bland annat är stor och stark. Vid en första anblick på och i boken verkar boken könsneutral men vid närmare undersökning är boken mansdominerad. En fundering som väcktes under analysen av boken är huruvida det är en slump vilket kön djuren fått eller om författaren haft en tanke bakom det. Föll det sig naturligt att de flesta djuren fick manligt kön då det fortfarande är normen i samhället.

4.3.4 Normbrytande litteratur

Den bok som kan ses som mest normbrytande är boken "Lilla Lena är sportstjärna". Intressant är att det är den nyaste boken som har granskats. Det som kan ses som normbrytande i boken är att Lena är den aktiva sportintresserade grisflickan. Vilket oftast ses som manliga intressen. Svenne har ett utseende som inte följer normen då han har långt hår. Svenne blir i handlingen även ledsen, vilket inte heller är ett typiskt karaktärsdrag för pojkar. Boken kan ses som ett exempel på det Olofsson (2007) menar är viktigt i arbetet med att bryta traditionella genusstrukturer. En del i det arbetet är att tillföra olika aspekter istället för att begränsa. Boken stärker det då karaktärerna tilldelas både kvinnliga och manliga egenskaper.

4.3.5 Framställningen av flickor och pojkar

Av resultatet framgår det att flickor och pojkar i barnböcker framställs på olika sätt. Det är intressant att det inte går att stoppa in flickor och pojkar i olika fack i sammanställningen av böckerna. Det innebär att alla pojkar och alla flickor inte framställs på samma sätt. Vilket innebär att alla inte framställs utifrån ett stereotypt synsätt. I resultatet syns det att karaktärerna tillskrivs både stereotypa och överskridande egenskaper. I sammanställningen kommer det fram att pojkar tillskrivs både typiskt manliga egenskaper som stark, modig och aktiv men även egenskaper såsom känslig, ledsen och snäll. Flickorna tillskrivs egenskaper som anses typiskt kvinnliga såsom omhändertagande, hjälpsam och försiktig men även arg, aktiv och bestämd.

5 Diskussion

Nedan följer en presentation av metoddiskussion, resultatdiskussion, slutsatser, nya forskningsfrågor och pedagogisk relevans.

5.1 Metoddiskussion

Studien är utförd som en kvalitativ forskningsstrategi. Studien har varit småskalig och det är enligt Denscombe (2000) ett av kännetecknen i en kvalitativ studie. Under arbetets gång har vi varit väl medvetna om att studien i egenskap av kvalitativ studie i stor utsträckning kommer att klassas som subjektiv. Detta eftersom författarnas förkunskaper och förståelser i ämnet kan komma att påverka resultatet som framkommer i studien (Denscombe). Denna kvalitativa forskning kan som Stukat (2005) anser inte ses som en allmängiltig studie utan resultatet blir begränsat utifrån de komponenter som studien bygger på. Därför kan denna studie bli svår att göra om. Då denna studie är en småskalig forskning kan vi inte generalisera resultatet utan se det som en del i en större studie.

Studien är genomförd i två delar, dels intervjuer, dels en analys av barnböcker. För att besvara på forskningsfråga ett och två har vi valt att göra en analys av barnböcker med fokus på text och bild. Böckerna valdes ut med ett slumpmässigt urval utifrån de böcker som fanns på förskolorna. Detta ser vi både fördelar och nackdelar med. Då böckerna är slumpmässigt valda har vi ingen förkunskap om vad böckerna handlar om eller deras syfte, det gör att resultatet blir ett annat än om vi gjort ett medvetet val av böckerna. Vi är medvetna om att resultatet kan ha blivit ett annat om vi valt andra böcker. Böckerna är granskade utifrån ett kunskapskritiskt och ett ideologikritiskt perspektiv. Vi anser att dessa två analysmetoder var bra medel för att få fram ett resultat kring genusstrukturerna i barnböcker. Vi har under studiens gång varit medvetna om att vår tolkning har påverkat resultatet i analysen av böckerna. Vi har

därför analyserat böckerna tillsammans för att diskutera och kritiskt granskat vår analys. Genom att analysera tillsammans har vi även kunnat diskutera våra tolkningar och granskat vad böckerna verkligen förmedlar.

För att svara på forskningsfråga tre har vi valt att utföra intervjuer. Intervjuerna har varit semistrukturerade och personliga. Intervjuerna har baserats på förutbestämda frågor men det fanns utrymme för följdfrågor. Urvalet till intervjuerna skedde utifrån bekvämlighets skäl men även med kravet att den intervjuade skulle vara utbildad förskollärare. Det sistnämnda kravet valdes ut för att säkerställa resultatet i förhållande till forskningsfråga tre. Att intervjuernas resultat kan ha påverkats eftersom respondenterna är valda utifrån ett bekvämlighetsurval är vi medvetna om. Vi ser både för- och nackdelar med att intervjuerna är utförda utifrån ett bekvämlighetsurval. I detta fall har intervjuerna genomförts med personen som vi tidigare haft kontakt med. Det kan leda till att respondenterna öppnar sig mer då de känner sig bekväma med den som intervjuar. Det kan även leda till att den intervjuade inte svarar ärligt då den vill framställa sig på ett fördelaktigt sätt som i praktiken kanske inte stämmer. Vi som intervjuare kan påverka resultatet av intervju då vi har förkunskap och kännedom om verksamheten och tolkar svaren därefter. Vi har arbetat med det och granskat varandras intervjusvar för att enbart arbeta utifrån det respondenten svarat. Vi vill dock poängtera att vi som intervjuare aldrig kan säkerställa att respondenterna är ärliga i sina svar.

Vi är medvetna om att det kan ses som en brist och felkälla att vi dokumenterade intervjuerna med anteckningar istället för att göra ljudupptagningar. Eventuella fel som kan bli då intervjuerna inte spelats in är att den som intervjuar kan missa vad respondenten svarar och att det inte finns någon möjlighet att gå tillbaka och lyssna igen för att säkerställa att svaren inte tolkats på felaktigt sätt. Vi har arbetat med att minimera risken för fel genom att anteckna löpande och så utförligt som möjligt under intervju och sedan direkt efter gjort en genomgång för att kunna korrigera och komplettera med intervjun fräscht i minnet.

5.2 Resultatdiskussion

I resultatet framgår det att alla pedagoger anser att barn påverkas av böcker. Det framkommer även att alla pedagoger anser att det i arbetet med genusstrukturer i barnböcker är viktigt att samtala om böckerna. Alla respondenter har lyft vikten av att diskutera barnböckerna tillsammans med barnen. Genom samtalen synliggörs barns tankar och uppfattningar om boken. Vi anser att i samtalen med barnen måste pedagogen vara medveten om sin roll och vad pedagogen förmedlar. Det är viktigt att som pedagog inte föra förutfattade meningar vidare även om de finns runtomkring i samhället. För att pedagogen ska kunna samtala kring genus utifrån barnböcker anser vi att det är viktigt att vara medveten om vad som förmedlas till barnen via böckerna. Något som är viktigt att vara medveten om och ta hänsyn till är att vuxna och barn inte uppfattar innehållet i böcker på samma sätt (SOU 2006:75). I samtalen med barnen är det viktigt att som pedagog vara så saklig som möjligt för att inte forma barnen utifrån ens egna föreställningar. Om pedagogen lägger in värderingar i samtalen kommer barnen att formas utifrån dennes åsikter och värderingar. Vi vet att vissa värderingar kring genus sitter så djupt rotat hos individen att den inte själv vet om dessa. Dessa kommer att lysa igenom och kan påverka barnen. Det vi vill poängtera är att för att kunna arbeta genusmedvetet med barnen måste pedagogen börja arbetet hos sig själv.

Trots den medvetenhet som pedagogerna har framkom det under intervjuerna att de oftast inte granskar böckerna kritiskt utifrån ett genusperspektiv innan de väljs till förskolan. Om böckerna inte granskas innan de väljs ut ställer vi oss frågan om böckerna hinner granskas innan de läses. Att böckerna inte granskas innan är en motsättning mot det Lärarförbundet (2005) har skrivit som menar att det är pedagogens ansvar att granska den litteratur som ska användas för att se hur flickor och pojkar framställs ur ett genusperspektiv. Vi är medvetna om att genus inte kan och bör vara det enda urvalskriteriet i val av barnböcker. Vi anser inte heller att det är fel att välja stereotypa böcker. Det vi vill lyfta är att pedagogen bör vara medveten om vad böckerna förmedlar ur ett genusperspektiv och hur detta i barngruppen kan lyftas fram. Lena lyfter dock fram att hon granskar böckerna utifrån ett genusperspektiv innan de väljs ut. Det som inte framgår är vilka böcker som Lena anser är godkända att använda sig av på förskolan. Om en bok inte är godkänd enligt Lena, hur förklarar hon då för barnen att de inte får välja den boken. Eller handlar granskande om att hon vill skapa en medvetenhet hos sig själv kring vad böckerna som barnen väljer ut förmedlar.

Resultatet visar att flera av pedagogerna lyfter fram att de tror att barnen färgas mer av det läsaren väljer att lägga fokus på än vad boken förmedlar. Vi förstår deras tankar då det finns flera olika sätt att läsa boken på. Här vill vi lyfta rösten som ett medel för att väcka intresse för boken. Vi ser många positiva effekter av att använda rösten på olika sätt när en bok läses. Däremot vill vi ändå höja ett varningens finger för att om rösten används utan eftertanke kan det lätt bli att könsmonster stärks. Av egna erfarenheter vet vi att det är lätt att falla in i traditionella mönster när det handlar om att ge karaktärer olika röster vid högläsning. Eftersom det i läroplanen (Lpfö98/10) står att det är förskolans uppgift att förmedla en korrekt bild till barnen kring kvinnligt och manligt är det av stor vikt att pedagogen är medveten om hur den använder sin röst för att uppfylla detta krav. I resultatet har pedagogerna även lyft att barnen påverkas av det pedagogen väljer att betona. Väljer pedagogen att betona sådant som är könsstereotypt eller sådant som är normbrytande kan det påverka barnen. Vi anser att det är viktigt att hitta en balans i vad som ska betonas och inte. Om en pedagog väljer att bara betona det ena tror vi att det leder till att barnen får en skev bild av kvinnligt och manligt. Vi anser att det inte får bli endast fokus på vare sig traditionella könsmonster eller normbrytande avvikelser. Om vi endast väljer att fokusera på avvikelser åt något håll kommer det som inte passar in i ramen för dessa avvikelser att uppfattas som konstiga av barnen. Det går i linje med Tallberg Broman (2002) som problematiserar arbetet med genus då det har en tendens att endast fokusera på avvikelser istället för helheten.

Alla pedagoger har i resultatet uttryckt att det har olika kriterier för att välja ut böcker. Det är två pedagoger som berättar att de brukar titta i böckerna innan de väljs ut till förskolan. Vi anser att när det kommer till att välja böcker till verksamheten måste pedagogen vara medveten om genusedlöster i barnböcker. Om pedagogerna inte har en medvetenhet kring vad böckerna förmedlar finns det stor risk att barnen färgas av bokens innehåll. Att välja ut böcker som på något sätt avviker från normen är ett sätt att öppna upp för diskussion i barngruppen kring nya perspektiv. Genom att läsa normöverskridande böcker kan barn enligt Kåreland och Lindh-Munther (2005) se nya perspektiv och få nya tankar kring vad som är kvinnligt och manligt. Vi tycker också att det är viktigt att vara medveten om böckers innehåll för att de som tidigare

nämnt har en påverkan på barnen. Vår åsikt stärks av Lpfö 98/10 där det står att barns uppfattningar om vad som är manligt respektive kvinnligt formas utifrån de erfarenheter barnen har.

I resultatet har vi sett att de flesta böcker har såväl en traditionell som en utmanande del sett ur ett genusperspektiv. Det gör det svårt att dra slutsatser och få ett allmängiltigt svar på forskningsfrågorna om hur genus framställs i barnböcker och hur pojkar och flickor framställs i barnböcker. Vi ser vårt resultat som intressant och uppseendeväckande då både vi och pedagoger runt omkring oss uttryckt att flickor och pojkar framställs stereotypt i barnböcker. Vårt resultat motsätter sig mot vad som framkommit i den teoretiska bakgrunden gällande hur pojkar och flickor framställs i barnböcker. Några av författarna som kommit fram till att barnböcker framställer könstereotypa bilder av kvinnligt och manligt är Kåreland och Lindh-Munther (2005). Detta är något som till viss del syns i resultatet, dock inte till fullo då flera karaktärer utfört könsöverskridande handlingar och haft icke stereotypa egenskaper. Vi anser att författarna till de granskade böckerna försökt att utmana normen genom att låta karaktärerna göra något som går utanför normen om kvinnligt och manligt och på så vis utmana ur genusynpunkt. Vi tolkar vårt resultat som att författarna till böckerna har en viss medvetna om könsmonster i samhället. Vi vill poängtera vikten av att barnen på förskolan får komma i kontakt med olika typer av böcker för att kunna skapa sin egen uppfattning om genus. Vi tror att ju fler perspektiv barn får möta desto mer berikat blir deras synsätt. Ett berikat synsätt kan stärka barnet i sig själv och i skapande av sin egen identitet. Får barnen inte möta flera olika perspektiv kommer de rådande genusstruktur som finns i vårt samhälle att överföras till barnen vilket leder till att vi inte når det jämställda samhälle vi vill leva i.

Vi vill ur resultatet lyfta fram att manliga och kvinnliga huvudrollsinnehavare har lika stor plats. Trots det finns det totalt flera manliga karaktärer än det finns kvinnliga i böckerna. Även om kvinnorna har lika stor plats gällande huvudrollen är det ändå männen som dominerar detta kan förmedla en bild att mannen är mer betydande. Författare som kommit fram till likanade resultat är både Svaleryd (2005) och Hamilton m.fl. (2006) som har kommit fram till att det manliga könet får större utrymme än det kvinnliga i barnböcker. Eftersom mannen ses som norm i vårt samhälle kan böcker som stärker det bidra till att barnen får en uppfattning om att pojkar är mer värda än flickor. Vi anser i likhet med Kåreland och Lindh-Munther att barns uppfattning och förståelse för omvärlden påverkas. Med den här vetskapen blir det tydligt att pedagogens medvetenhet eller omedvetenhet kring vad böcker förmedlar kan vara med att bidra till barns syn på kvinnligt och manligt.

Slutsatsen vi kan dra utifrån vårt resultat är att även om nyare böckerna börjar utmana normen till viss del är utbudet inte stort. Det tillsammans med att de äldre böckerna fortfarande finns på förskolan gör att traditionella könsmonster fortfarande kommer ha störst plats vid läsningen. Det faktum styr förutsättningen för arbetet med barnböcker. Vi anser att böcker som förmedlar traditionella genusstrukturer kan användas för att diskuteras och problematiseras tillsammans med barnen. Vi vill dock lyfta att även normbrytande böcker bör lyftas för diskussion. Genom att arbeta med böcker både genom läsning och genom diskussion breddas barns perspektiv trots vad böckerna förmedlar. Vi ser därför inte den problematik som tidigare forskning (SOU 2006:75) pekar på att barn till mestadels får se ett perspektiv. Om pedagogen inte är medveten och arbetar aktivt med val av böcker och deras innehåll

kan det leda till att barnen får en bild av vad som enligt samhället ses som kvinnligt och manligt (Kåreland och Lindh-Munther).

Arbetet med ett mer jämställt samhälle har pågått under en längre tid och vi i Sverige har kommit en bra bit på väg, men det finns mycket arbete kvar att göra. Med tanke på att förskolan för många barn är deras första offentliga mötesplats (Kåreland och Lindh-Munther 2005) anser vi att det är viktigt att barnen får ett bra första möte med samhällets värderingar och normer. Vi är medvetna om att många anser att högläsning enbart är en lugn, avslappnande och mysig aktivitet och därför tror vi att bokens innehåll inte alltid värderas. Det kan kännas som en bagatell vad en enstaka bok innehåller och förmedlar men sett i det stora hela tror vi att böcker har större påverkan på barn än vad många tror. Böcker är endast ett av de många medier som barn kommer i kontakt med, och alla medier förmedlar på något sätt en bild av de båda könen. Svaleryd (2002) menar att barn påverkas av det runt omkring oss, till exempel böcker, reklam och bilder. För pedagoger är det svårt att påverka den reklam och de tv program som barn kommer i kontakt med. När det däremot gäller böcker finns det en möjlighet att påverka och arbeta med dem. En möjlighet som vi anser är pedagogens ansvar att ta vara på för att uppnå läroplanens jämställdhets mål och arbeta med barnen mot de värderingar som samhället vill uppnå.

5.3 Nya forskningsfrågor

Under studiens gång har ett antal nya forskningsfrågor väcks. Vi tycker det skulle vara intressant att genomföra studien i större skala för att se hur resultatet blir då. Frågeställningar som "hur tänker barnen kring genus?", och "vilka böcker väljer barnen själva att läsa?" och "varför?" är andra frågor som uppkommit under arbetets gång. Det vore intressant att se på genus ur barnens perspektiv för att undersöka om barnen påverkas på det sätt som pedagoger och andra forskare tror.

5.4 Pedagogisk relevans

Det resultat som har framkommit under studien är till nytta för så väl yrkesverksamma förskollärare som för de som fortfarande studerar till det. Studien visar att det är viktigt att som pedagog vara medveten om hur könsroller framställs i barnböcker för att kunna göra medvetna val av böcker i arbetet med barnen. I Lpfö 98/10 (Utbildningsdepartementet, 2010) står det att förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsmonster. Då böcker är en stor del av vardagen på förskolan är det en viktig del i det arbetet att diskutera böckers innehåll för att arbeta med genusstrukturer.

Referenslista

- Bjørndal, C.R.P. (2007). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Eidevald, C. & Lenz Taguchi, H. (2011). Genuspedagogik och förskolan som jämställdhetspolitisk arena. I K. Ohrlander (Red.), *En rosa pedagogik*. Stockholm: Liber.
- Eidevall, C. (2011). *Anna bråkar! – att göra jämställdhet i förskolan*. Stockholm: Liber.
- Hamilton, M-C., Anderson, A., Broaddus, M. & Young, K. (2006). Gender Stereotyping and Under- representation of Female Characters in 200 Popular Children´s Picture Books: A Twenty- first Century Update. *Sex Roles*, 55:757-765.
- Hellspong, L. (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Y. (2004). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber
- Kåreland, L. & Lindh-Munther, A. (2005). (S)könlitteratur i förskolan. I L. Kåreland (Red.), *Modig och stark – eller ligga lågt*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Kåreland, L. & Lindh-Munther, A. (2005). Förskolan som litterär miljö. I L. Kåreland (Red.), *Modig och stark – eller ligga lågt*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Kåreland, L. & Lindh-Munther, A. (2005). Om läsning och könsmönster i förskolan. I L. Kåreland (Red.), *Modig och stark – eller ligga lågt*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Läraryrket, (2006). *Genuspraktika för lärare*. Grafisign Nordiska AB
- Nikolajeva, M. (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur.
- Olofsson, B. (2007). *Modiga prinsessor & ömsinta killar – genusmedveten pedagogik i praktiken*. Stockholm: Läraryrket förlag.
- Skolverket, (2005). *Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2004:115, *Den könade förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2006:75, *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolan*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svaleryd, K. (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber.

Svaleryd, K. (2005). Genuspedagogik – ett sätt att förändra verksamheten. I M. Nordberg (Red.), *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.

Säfström, C. A. & Östman, L. (1999). *Textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Tallberg Broman, I. (2002). *Pedagogiskt arbete och kön*. Lund: Studentlitteratur.

Toijer-Nilsson, Y. (1978). *Berättelser för fria barn: Könroller i barnboken*. Göteborg: Stegeland.

Toijer-Nilsson, Y. (1985). Från tant Grön till Mamma Grön: Kvinnorperspektiv i bilderböcker. I K. Hallberg och B. Westin (Red.), *I bilderbokens värld: 1880-1980*. Stockholm: Liber Förlag.

Utbildningsdepartementet, (2010). *Läroplanen för förskolan – Lpfö98 rev 2010*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Vetenskapsrådet, (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet rapportserie 2011:1. Stockholm. Hämtat den 30 september 2013 från <http://www.vr.se/download/18.3a36c20d133af0c12958000491>

Övrig litteratur

Donaldson, J. (1999). *Gruffalon*. Stockholm: Alfabet

Karsin, Å. (2013). *Lilla Lena är sportstjärna*. Stockholm: Alfabet

Nilsson, M. (2010). *Kompisen längtar*. Stockholm: Rabén och Sjöberg

Orgel, D. & Wikland, I. (1968). *Lisa, Sam och Sköldpaddan*. Stockholm: Bonniers

Ross, T. (2007). *Jag vill ha mina nya skor!* Stockholm: Berghs

Wolde, G. (1975). *Emma dammsuger*. Stockholm: Natur och Kultur

Bilaga 1 - Intervjufrågor

1. Hur gammal är du?
2. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
3. Hur ofta läser ni för barnen?
4. Finns det böcker tillgängliga för barnen?
  - Hur väljs dessa böcker ut? (spontant, innehåll)
5. Tror du att de böcker du läser för barnen påverkar dem utifrån ett genusperspektiv? På vilket sätt? (könsroller)
6. Diskuteras böckernas innehåll med barnen utifrån genus? Vad anser du är viktigt att lyfta?

Bilaga 2 – Samarbetet

Det föll sig naturligt för oss att vi efter 3 års skolgång tillsammans skulle avsluta med att göra forskningsstudien tillsammans. Då vi tidigare arbetat med genus i barnböcker och fann det intressant ville vi få möjlighet att fördjupa oss och utveckla arbetet vidare via denna uppsats. Vi har under arbetets gång samarbetat kring alla moment. Det vi har delat upp mellan oss är arbetet med att läsa in oss på litteraturen. Vi satt tillsammans med arbetade med olika böcker dock hade vi en dialog under arbetet kring vad vi hittat och vad vi behövde söka vidare efter. Intervjuerna är gjorda enskilt. Vi valde att dela upp intervjuerna och utförde två var. Själva formulerandet av text och innehåll har vi gjort tillsammans och vi har kompletterat varandra bra när det gäller formuleringar, uppbyggnad och struktur i texten. Styrkan i arbetet har varit bådadas intresse för området och att vi tänker och ser på saker på olika sätt vilket har varit berikande och lärorikt för både oss och arbetet.